

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-229-6-17>

THE DOCTRINE OF FIDUCIARY OBLIGATIONS IN CORPORATE LAW

ДОКТРИНА ФІДУЦІАРНИХ ОБОВ'ЯЗКІВ В КОРПОРАТИВНОМУ ПРАВІ

Urazova H. O. Уразова Г. О.

*PhD in Law, Associate Professor,
Assistant at the Department
of Civil Law № 1
Yaroslav Mydryi National Law University
Kharkiv, Ukraine*

*кандидат юридичних наук, доцент,
асистент кафедри цивільного права № 1
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
м. Харків, Україна*

Доктрина фідучіарних обов'язків була сформульована в англо-американському праві, в корпоративному законодавстві. У найбільш загальному вигляді вона передбачає, що директор, члени ради директорів, інші менеджери та особи, які фактично управляють юридичною особою, повинні діяти на користь останньої (обов'язок лояльної поведінки, *duty of loyalty*) і розумно (з належною турботою, *duty of care*) [1, с. 10].

В романо-германську правову систему ця доктрина була рецесійована з англо-американського права. Так, не зважаючи на те, що в чинному корпоративному законодавстві України відсутнє поняття «фідучіарний обов'язок», однак, останнім часом доктрина фідучіарних обов'язків все частіше підлягає застосуванню в судовій практиці у сфері корпоративних правовідносин. Зокрема, під час визначення відповідальності органу або посадової особи юридичної особи перед юридичною особою.

Вважаємо за потрібне, з'ясувати що розуміється під поняттям «фідучіарний обов'язок» в корпоративному праві з метою визначення його змісту. Як наслідок, це дозволить, по-перше, досягти підвищення впливу (принаймні, мотивація цього) на дисципліну учасників цивільних правовідносин, по-друге, на його підставі встановити стандарти управління, по-третє, у випадку неправомірних дій учасників цивільних правовідносин завдяки розціненню обов'язку як фідучіарного визначити необхідний механізм відшкодування збитків.

Законодавче визначення поняття «фідучіарний обов'язок» містилось у пункті 1.12. Глави 1 Розділу I «Методичних рекомендаціях щодо вдосконалення корпоративного управління в банках України» [2], відповідно до якого фідучіарний обов'язок – це обов'язок діяти якнайкраще в інтересах іншої особи. Керівник банку (фідучіар)

зобов'язаний діяти з урахуванням інтересів банку (тобто всіх його акціонерів та клієнтів), а не з особистих (приватних) інтересів. Від фідучіара завжди вимагається діяти добросовісно та безпристрасно. Фідучіар повинен бути чесним і не повинен вести справи в такий спосіб, що надає йому необумовлені вигоди або завдає шкоди інтересам клієнтів або акціонерів.

Принципи корпоративного управління Організації економічного співробітництва та розвитку [3], закріплюють такі основні фідучіарні обов'язки директорів підприємства: а) дбайливого ставлення (діяти добросовісно на користь розвитку підприємства, приділяючи достатньо часу, зусиль і професійних навичок управлінню ним) та б) лояльності (уникати конфлікту інтересів і діяти під час ухвалення рішень щодо діяльності підприємства лише в інтересах останнього).

Судова практика також виробила підхід до розуміння фідучіарних обов'язків, зокрема, директора або дирекції перед юридичною особою. Так, у постанові ВП ВС від 25.05.2021 у справі № 910/11027/18 про підстави та умови застосування відповідальності членів органів юридичної особи перед юридичною особою, зроблений висновок, що *фідучіарний обов'язок* означає діяти в інтересах юридичної особи, діяти добросовісно, діяти розумно та не перевищувати своїх повноважень, а також відповідальність за їх порушення [4].

У постанові від 4 грудня 2018 року у справі № 910/21493/17 Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного господарського суду указав таке. Згідно з вимогами статті 92 ЦК України особи, які виступають від імені юридичної особи, зобов'язані діяти не лише в межах своїх повноважень, але й добросовісно і розумно. З огляду на положення наведеної правової норми та *довірчий характер відносин між господарським товариством та його посадовою особою (зокрема директором чи генеральним директором)* протиправна поведінка посадової особи може виражатись не лише в невиконанні нею обов'язків, прямо встановлених установчими документами товариства, чи перевищенні повноважень при вчиненні певних дій від імені товариства, а й у неналежному та недобросовісному виконанні таких дій без дотримання меж нормального господарського ризику, з особистою заінтересованістю чи при зловживанні своїм розсудом, прийнятті очевидно необачних чи марнотратних рішень. Аналогічні висновки зроблені і в постанові Великої Палати Верховного Суду від 22 жовтня 2019 року у справі № 911/2129/17 [5].

Отже, зазначені законодавчі та судові підходи до розуміння фідучіарних обов'язків у корпоративному праві дозволяють дійти до висновку, що вони засновані на принципах цивільного права, зокрема, справедливості, добросовісності та розумності. Останні хоча і взаємопов'язані, що зумовлено їх спільною спрямованістю на

досягнення цілей цивільного права, забезпечення балансу в інтересах учасників цивільних правовідносин, однак не є ідентичними. Кожен принцип має властиві йому характеристики, які в різних правовідносинах мають свої особливості. Доктрина фідучіарних обов'язків об'єднує вищезазначені принципи, які й розкривають її зміст. Так, в межах цієї доктрини, в корпоративному праві принцип справедливості полягає в тому, що директор, члени ради директорів, інші менеджери та особи, які фактично управляють юридичною особою повинні діяти відповідно до положень установчого документу та вимог закону. Принцип добросовісності – діяти на користь розвитку підприємства, приділяючи достатньо часу, зусиль і професійних навичок управлінню ним. Принцип розумності полягає, по-перше, в тому, що директор, члени ради директорів, інші менеджери та особи, які фактично управляють юридичною особою, повинні не перевищувати повноважень при вчиненні певних дій від імені товариства, по-друге, не приймати очевидно необачних чи марнотратних рішень, по-третє, діяти без особистої заінтересованості. Крім зазначених принципів, зміст фідучіарних обов'язків також складає й принцип лояльності – уникати конфлікту інтересів і діяти під час ухвалення рішень щодо діяльності підприємства лише в інтересах останнього.

Література:

1. Melvin A. Eisenberg. The Duty of Good Faith in Corporate Law. *Delaware Journal of Corporate Law*, Vol. 31, No 5, 2005. P. 1-75.

2. Методичні рекомендації щодо вдосконалення корпоративного управління в банках України : Постанова Національного банку України від 28.03.2007 № 98. Втрата чинності від 03.12.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0098500-07#Text> (дата звернення : 19.07.2022).

3. Принципи корпоративного управління Організації економічного співробітництва та розвитку : Організація економічного співробітництва та розвитку від 1999 р. URL: <https://old.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=36989> (дата звернення : 19.07.2022).

4. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 25.05.2021 у справі № 910/11027/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98235845> (дата звернення: 20.07.2022).

5. Постанова Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 4 грудня 2018 року у справі № 910/21493/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/78412710> (дата звернення : 20.07.2022); постанова Великої Палати Верховного Суду від 22 жовтня 2019 року у справі № 911/2129/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/85743713> (дата звернення : 20.07.2022).